

соціально-економічних, науково-технічних, освітніх, промислово-підприємницьких, інвестиційних та ін. При цьому за певними складовими в їх розвитку може спостерігатися хороша стійкість з позитивною динамікою. Інші елементи також можуть характеризуватися стійкою тенденцією, але з негативним кутом нахилу. В результаті система як втілення безлічі підсистем і взаємозв'язків абсолютно стійкою з ймовірнісної точки зору бути не може, а, тому формулювання, що розглядається, має право на існування лише за межами наукової економіко-математичної конкретики.

По-друге, в більшості економічних досліджень, присвячених проблемам модернізації територіальних систем на основі інноваційних факторів, робиться акцент на сталий розвиток, який, в свою чергу, в точних науках, ототожнюється з функціонуванням без істотних трансформацій. Модернізація ж, навпаки, передбачає докорінні інноваційні зрушення в усіх сферах економіки і суспільства. Тому в даному контексті стійкість більшою мірою можна ототожнити з передбачуваністю розвитку того чи іншого системного компонента.

1. Грасмік К. Економічний розвиток і інноваційні мережі: точки дотику // Проблеми теорії і практики управління. – 2014. – № 3. – С. 64-67.
2. Дегтярьов А. Н., Тодосійчук А. В. Формування і реалізація державної науково-технічної та інноваційної політики: проблеми і перспективи // Економіка та держава. – 2014. – № 07 (189). – С. 81-85.
3. Тодосійчук А. В. Наука як об'єкт державного регулювання // Проблеми теорії і практики управління. – 2014. – № 1. – С. 9-12.
4. Сухарев О. Теоретичні та прикладні проблеми управління економічними системами // Проблеми теорії і практики управління. – 2014. – № 3. – С. 15-18.
5. Эшби У. Р. Введение в кибернетику. М.: Иностранная литература, 1959. – 144 с.
6. Афанасьев А. П., Дзюба С. М. Стійкість по Пуассону в динамічних і безперервних періодичних системах. М.: ЛКИ, 2007. – 96 с.

E-mail: pishenina@ukr.net

УДК 331.5

Гнатенко І.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та банківської справи,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

Рубежанська В.О.

здобувач кафедри економіки і підприємництва,
Східноукраїнський національний університет

РЕГІОНАЛЬНИЙ РИНОК ПРАЦІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРИЧИНИ НЕЗАДОВІЛЬНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

У статті проведено оцінку стану регіонального ринку праці Луганської області та здійснено аналіз величини валового регіонального продукту Луганської області, встановлено взаємозв'язок між зазначеним показником та рівнем безробіття в регіоні. Досліджено стан розвитку промисловості та динаміку обсягів реалізованої промислової продукції в Луганській області за період з 2010 по 2016 роки. Розглянуто основні показники діяльності малого підприємництва в регіоні за період з 2012 по 2016 роки та окреслено головні проблеми функціонування малого бізнесу в Луганській області. Досліджено стан внутрішньої міграції в регіоні та в Україні в цілому.

Ключові слова: регіональний ринок праці, валовий регіональний продукт, внутрішньо переміщенні особи, промисловість, мале підприємництво, інноваційні види продукції.

РЕГИОНАЛЬНЫЙ РЫНОК ТРУДА ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРИЧИНЫ НЕУДОВЛЕТВОРИТЕЛЬНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ

Гнатенко И.А., Рубежанская В.О.

В статье проведена оценка состояния регионального рынка труда Луганской области и осуществлен анализ величины валового регионального продукта Луганской области, установлена взаимосвязь между указанным показателем и уровнем безработицы в регионе. Исследовано состояние развития промышленности и динамику

объемов реализованной промышленной продукции в Луганской области за период с 2010 по 2016 года. Рассмотрены основные показатели деятельности малого предпринимательства в регионе за период с 2012 по 2016 года и очерчены главные проблемы функционирования малого бизнеса в Луганской области. Исследовано состояние внутренней миграции в регионе и в Украине в целом.

Ключевые слова: региональный рынок труда, валовый региональный продукт, внутренне перемещенные лица, промышленность, малое предпринимательство, инновационные виды продукции.

REGIONAL LABOR MARKET OF THE LUGANSK REGION: THE PRESENT STATE AND THE REASONS OF THE UNSATISFACTORY FUNCTIONING

Gnatenko I., Rubezhanska V.

In the article the assessment of the state of the regional labor market in the Lugansk region is made. The analysis of the value of the gross regional product of the Lugansk region is carried out and the relationship between this indicator and the level of unemployment in the region is established. The state of industrial development and the dynamics of the volume of sold industrial products in the Lugansk region for the period from 2010 to 2016 are studied. The main indicators of small business activity in the region for the period from 2012 to 2016 are considered and the main problems of small business functioning in Lugansk region are outlined. The state of internal migration in the region and in Ukraine as a whole is investigated. The level of introduction of innovative products in the industry of the Lugansk region is assessed. The main reasons for the unsatisfactory functioning of the labor market in the region are identified.

Keywords: regional labor market, gross regional product, internally displaced persons, industry, small business, innovative types of products.

Постановка проблеми. На регіональний ринок праці чинять вплив низка факторів зовнішнього середовища (економічний стан країни та регіону, політико-правові відносини, результативність державного регулювання ринку праці, дієвість профспілок, демографічні зміни, міжнародна ситуація, корупція тощо). У той же час слід враховувати, що регіон функціонує як певна єдина органічна система і, якщо місцеві оперативні дії ефективно спрямовуються на внутрішню адаптацію до зовнішніх загроз, то ринок праці практично не зазнає негативних змін. Проте, в окремих випадках кількість негативних факторів зовнішнього середовища настільки значна, що регіональний ринок праці втрачає стабільність свого розвитку. Саме така ситуація склалася на ринку праці Луганської області. Адже, зміна окремих показників соціально-економічного розвитку регіону позначилася на зниженні зайнятості та підвищенні безробіття населення зазначеної області. Тому актуальним стає визначення причин, які призвели до незадовільного результату функціонування ринку праці Луганської області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей функціонування регіональних ринків праці присвячено праці таких вчених, як: Д. Аутора, О.В. Волкової, В.Г. Герасимчук, А.А. Гриценко, В.А. Ландсмана, О.В. Макарової, С.В. Мочерного, В.П. Петюха, В.М. Соболева, М. Шаленко, Д.Е. Шапоренко, В.С. Чорного, А.А. Чухно та інших науковців.

Відаючи належне виконаним науковим роботам вищевказаних вчених, хотілося б зазначити про відсутність визначення основних причин, які обумовлюють настання певного стану конкретного регіонального ринку праці. Зазначена проблема обумовила вибір напряму дослідження та формулювання мети статті.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз функціонування регіонального ринку праці Луганської області та визначення причин, які призвели до незадовільного стану цього ринку.

Виклад основного матеріалу. Важливим індикатором, що показує стан розвитку певної території є рей-

тинг регіонів України за рівнем соціально-економічного розвитку. Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства складено рейтинг регіонів України за рівнем розвитку в соціально-економічному плані. За результатами рейтингового розподілу у 2016 році в першу п'ятірку традиційно увійшли Київ і Київська область, Харківська та інші. В останню – Луганська, Донецька, Сумська, Чернігівська та Херсонська області.

Тобто, за результатами рейтингового розподілу соціально-економічний стан Луганської області є негативним. Безперечно, що низькі показники соціально-економічного розвитку не дають можливості ефективно функціонувати місцевому ринку праці.

Втрата промислово розвинених територій, дезінтеграція господарських та логістичних зв'язків призвела до соціального напруження на місцевому ринку праці. Показовим індикатором стагнації Луганської області є значення валового регіонального продукту (далі – ВРП), який вимірюється вартістю товарів та послуг, виготовлених регіоном для кінцевого використання. Це узагальнюючий, агрегований та інтегрований показник результату діяльності регіональної господарської системи, який характеризує внесок регіону у створення валового внутрішнього продукту України. Методологічною основою для розрахунку ВРП є оновлені міжнародні стандарти Системи національних рахунків 20081 та Європейська система національних і регіональних рахунків 20102. Зазначені показники ВРП на рис. 1. демонструють дуже низьке значення такого показника в Луганській області відносно інших регіонів.

Дослідження динаміки рівня безробіття та ВРП Луганської області вказує на існування тісного взаємозв'язку між ними (коефіцієнт кореляції – 0,94, тобто в 94% зміна величини реального ВРП призведе до зміни рівня безробіття в межах регіональної господарської системи) (рис. 2).

Таким чином, інструментарій державного регулювання регіонального ринку праці Луганської області необхідно узгоджувати відповідно до динаміки розви-

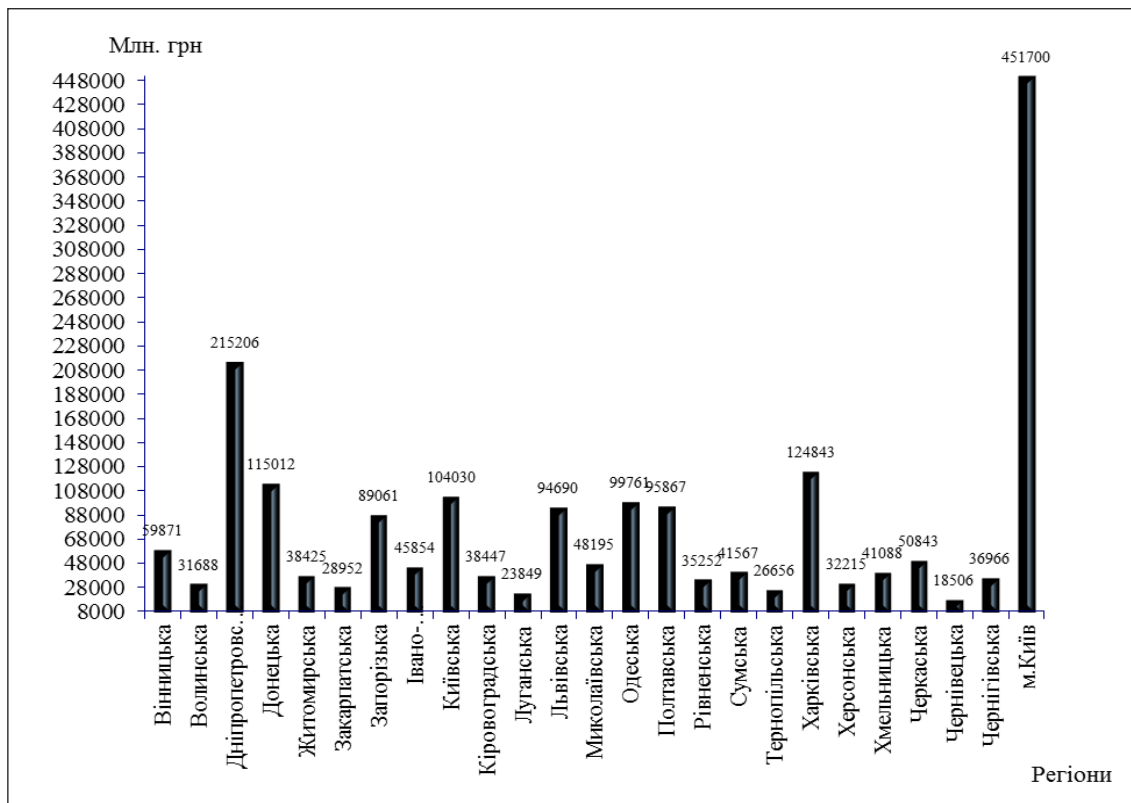

Рис. 1. Валовий регіональний продукт за регіонами у 2015 році (у фактичних цінах, млн. грн.)

Джерело: [1]

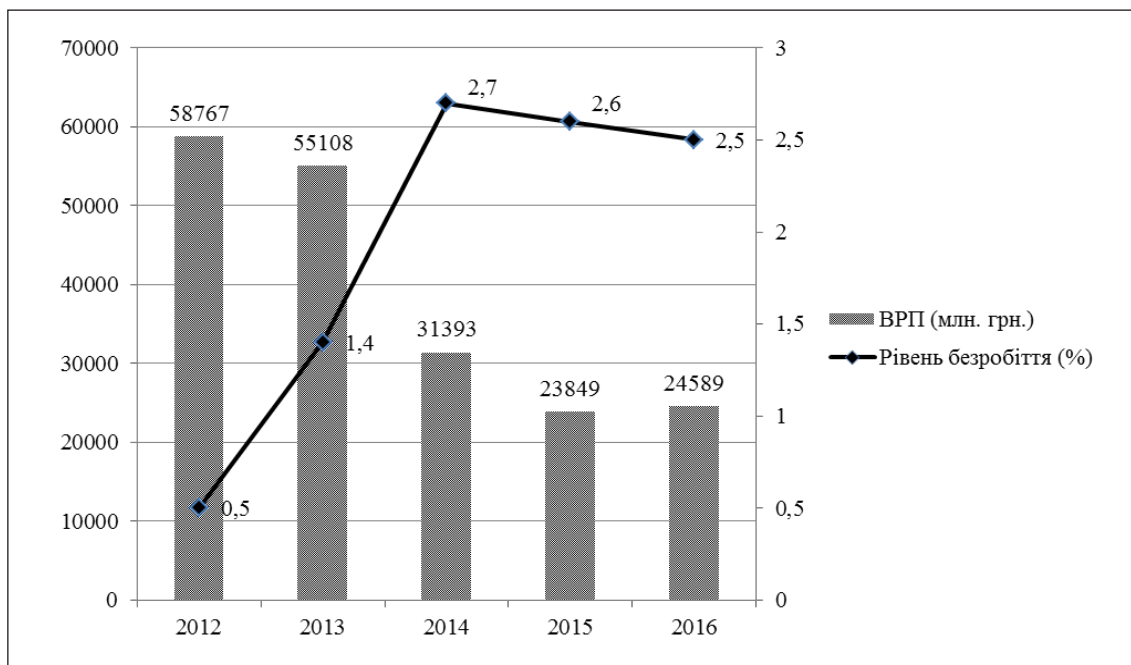

Рис. 2. Взаємозв'язок між рівнем безробіття та ВРП для господарської системи Луганської області

Джерело: побудовано автором за [1]

тку та стану господарської системи території. Ефективність діяльності промислової сфери є формуючою щодо розрахунку ВРП. До 2014 року Луганська

область мала один з найбільших промислових потенціалів. Провідними у промисловому комплексі регіону були машинобудування, хімічна, видобувна та обробна

промисловості. Водночас з початком військових дій ситуація докорінно змінилася.

Наприкінці 2014 року в Луганській області зупинили свою роботу 22 підприємства, в тому числі Алчевський металургійний комбінат. Зупинена діяльність ПрАТ «ЛИНІК», Попаснянського вагону-ремонтного, Стахановського феросплавного і вагону-будівного, Первомайського електромеханічного заводів, ТОВ «Сталь», «Лугцентрокуз», Кіровський «Центрокуз», «Метали і полімери», ВО «Трансаш», ДП «Лугутинське об'єднання прокатних валків», ХКО ім. Петровського та інших підприємств області [2]. За даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, на непідконтрольній території Донецької та Луганської областей знаходиться 85 шахт всіх форм власності, що становить 57 % від їх загальної кількості по Україні. З них на 60 шахтах видобувалося енергетичне вугілля, у т.ч. майже 100 % антрациту. Дана ситуація відобразилася на обсягах реалізованої промислової продукції (табл. 1).

Зокрема, у 2016 році обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) скоротився відносно довоєнного 2013 року на 51,9 %, а обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) на одну особу населення, відповідно, – на 53 %. Таке значне скорочення вказує на жахливі наслідки втрати підприємств – гігантів промисловості. На цей час, основні промислові підприємства зосереджені у містах: Северодонецьк, Рубіжне, Лисичанськ, Кременна. Питома вага в загальному обсязі реалізації промислової продукції області складає майже 45,0 %.

Підприємства, що були евакуйовані на підконтрольну Україні територію втратили основні засоби та висококваліфікований персонал, тому перебувають у стані нестабільності, часто простоюють і чекають на допомогу ззовні. Оскільки перспективи надходження допомоги ззовні неясні, підприємства залишаються без сировини та джерел постачання електроенергії. До усього іншого, у 2017 році також відбулося припинення переміщення вантажів через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей, що стало ще одним каталізатором посилення тенденції до стагнації зазначених територій. Вказані наслідки є суттєвими для окремих галузей та економіки держави в цілому, однак так само вони є суттєвими і для регіональної економіки. Такий режим спричинив ускладнення логістичних перевезень по територіях України, порушення ustalених десятиліттями виробничих ланцюгів, спустошення центрів економічного розвитку, подальшу міграцію населення та знелюднення територій, особливо тих, які прилегли до лінії зіткнення. На підконтрольній українській владі території залишилась незна-

чна частка таких галузей як: вугільна промисловість, виробництво будівельних матеріалів, харчова та легка промисловість.

Втрата промислових підприємств відчутно вразила ринок праці Луганщини, бо з'явилася проблема вивільнення значної кількості працівників. Зазначене призвело до збільшення рівня безробіття у Луганській області, який у 2014 році склав 1,4 %, у 2015 – 2,8 %, у 2016 – 2,4 %.

Події на Сході України відчутно вразили малий бізнес, який значно впливає на рівень зайнятості та безробіття. Саме на малих підприємствах відбувається створення робочих місць, що сприяє зниженню безробіття, а також здійснення інтенсивного руху робочої сили між підприємствами різних форм власності, загострення конкуренції за працівників, використання і збереження трудового потенціалу фахівців. Ці аспекти дозволяють говорити про стабілізаційну функцію малого підприємництва на ринку праці, яка найбільш яскраво проявляється на регіональному рівні. Представлені в таблиці 2 дані свідчать про динамічне зниження з 2012 по 2015 роки усіх показників, які характеризують розвиток малого підприємництва. Незважаючи на покращення ситуації у 2016 році, кількість підприємств, зайнятих та обсяги реалізованої продукції є вкрай низькими відносно 2013 року.

До основних проблем розвитку малого підприємництва слід віднести: незадовільний стан економіки регіону, бо підприємництво функціонує як один з елементів реальної економіки, а отже реагує на усі позитивні та негативні зміни в місцевій економіці; низьку взаємодію з великим бізнесом, що призводить до зростання монополізації та поглинання малих підприємств; недосконалу податкову систему, що зумовлює перехід малих підприємств у тіньовий сектор економіки та ведення подвійної бухгалтерії; низьке фінансове забезпечення підтримки ініціатив започаткування бізнесу, до чого додається проблема доступу до кредитних ресурсів та інвестицій; недостатній рівень венчурного підприємництва та низький рівень інноваційного персоналу, внаслідок чого малі підприємства неспроможні належно конкурувати з великими та середніми підприємствами; слабку та подекуди декларативну державну підтримку підприємництва; низьку результативність інфраструктурного забезпечення, бо зазвичай діючі бізнес – центри, бізнес-інкубатори, технологічні парки, консалтингові установи мають незначну роль у веденні бізнесу, а матеріальний рівень їх послуг позбавляє керівників малих підприємств звертатися до них за допомогою; корумпованість, рейдерство та бюрократія, які позбавляють можливості ведення здорового бізнесу.

Таблиця 1. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) Луганської області

Луганська область	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг)		Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) на одну особу населення, грн.
	млн.грн.	%	
2010	73962,6	6,9	32137,5
2012	84460,4	6,0	37295,7
2013	72657,0	5,4	32320,6
2014	39400,7	2,8	17670,0
2015	23865,6	1,3	10785,4
2016	37697,8	1,7	17132,7

Джерело: [1]

Таблиця 2. Основні показники діяльності малого підприємництва Луганської області

Кількість підприємств					
	2012	2013	2014	2015	2016
малі підприємства	10154	10697	2972	3106	3303
у % до загальної кількості малих підприємств по Україні	2,8	2,9	0,9	1,0	1,1
у % до загальної кількості підприємств по регіону	92,9	94,0	91,9	92,6	93,7
на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	44	48	13	14	15
у тому числі мікропідприємства	8378	8963	2513	2666	2877
у % до загальної кількості мікропідприємств по Україні	2,8	2,8	0,9	0,9	1,2
у % до загальної кількості підприємств по регіону	76,7	78,7	77,7	79,5	81,6
на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	36	40	11	12	13
Кількість зайнятих працівників					
малі підприємства	71,5	63,7	17,1	15,6	16,2
у % до загальної кількості найманих працівників на малих підприємствах по Україні	3,3	3,2	1,0	1,0	1,0
у % до загальної кількості найманих працівників по регіону	19,0	19,0	13,1	13,9	15,5
у тому числі мікропідприємства	26,2	23,9	6,8	6,4	7,0
у % до загальної кількості зайнятих працівників на мікропідприємствах по Україні	3,1	3,0	1,0	0,9	1,1
у % до загальної кількості зайнятих працівників по регіону	6,9	7,1	5,3	5,7	6,7
Кількість найманих працівників					
малі підприємства	68,2	60,6	16,1	14,6	15,1
у % до загальної кількості найманих працівників на малих підприємствах по Україні	3,3	3,2	1,0	1,0	1,0
у % до загальної кількості найманих працівників по регіону	18,3	18,2	12,4	13,1	14,6
у тому числі мікропідприємства	24,2	22,3	5,9	5,5	6,0
у % до загальної кількості найманих працівників на мікропідприємствах по Україні	3,2	3,0	0,9	0,9	1,1
у % до загальної кількості найманих працівників по регіону	6,5	6,7	4,6	5,0	5,8
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)					
малі підприємства	15891,3	16654,4	6014,9	7686,2	9227,1
у % до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) малих підприємств по Україні	2,8	2,5	0,9	0,8	0,8
у % до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) по регіону	15,2	16,0	13,1	22,2	19,1
у тому числі мікропідприємства	5360,6	5360,8	1922,3	2687,4	3176,7
у % до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) мікропідприємств по Україні	2,9	2,5	0,8	0,9	0,9
у % до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) по регіону	5,1	5,1	4,2	7,8	6,6

Джерело: [1]

Значний тиск на ринок праці Луганської області чинить внутрішня міграція населення. У 2014 році вперше за історію України з'явилися внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО). У Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII закріплюється визначення ВПО, окреслюються їх права, обов'язки тощо. Так у ст. 1 зазначеного Закону України вказано, що «Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [2].

Станом на 31.12.2015 р., Україна посіла 8 місце серед країн світу з найбільшою кількістю ВПО [3].

Отже, поява ВПО спричинила великі потоки людей, які змушені були покинути місце постійного проживання та переселитися до інших регіонів України, у першу чергу до сусідніх – Луганського та Донецького. На кінець березня 2017 року найбільша кількість переселенців мешкає на підконтрольній території Донеччини (більше 532 тис.) і Луганщини (майже 291 тис.), 196 тис. розмістились у Харківській області, 163 тис. – у місті Київ, 76 тис. – у Дніпропетровській області та 59 тис. – у Запорізькій області. Найменше переселенців розміщено у Тернопільській (2512 осіб), Рівненській (3229), Закарпатській (3549) та Чернівецькій (3556) областях [3]. Внутрішньо переміщені особи певним чином вплинули на рівень зайнятості Луганщини, але дослідити безпосередній зв'язок неможливо, так як не всі переселенці офіційно працевлаштовані.

Серед інших, існує проблема відтоку потенційної робочої сили – ВПО в інші держави. Найбільша кількість ВПО мігрувала до Російської Федерації, Білорусії та Польщі. Відтік робочої сили є особливо

актуальним для соціально-економічного становища Луганської області, яка має промислове спрямування. Зокрема, розвиток промисловості регіону безпосередньо залежить від рівня та стану інноваційної активності підприємства, що в свою чергу вимагає наявності вузько кваліфікованих фахівців, або активного перенавчання та перепідготовки існуючих. Технічна модернізація та оновлення підприємств, їх перепрофілювання сприяє підвищенню рентабельності та прибутковості підприємства, що призводить до збільшення заробітної плати.

Дані таблиці 3 свідчать про досить низький рівень впровадження інноваційних видів продукції у промисловість. Так, у 2015 році промисловими підприємствами Луганщини було впроваджено в діяльність лише 14 видів продукції, що становить 0,004 % від загальної частки таких впроваджень по Україні.

Таблиця 3. Впровадження інноваційних видів продукції у промисловість Луганської області

	2011	2012	2013	2014	2015
Україна	2408	3403	3138	3661	3136
Луганська область	39	49	51	14	14
у % до загальної кількості	0,016	0,014	0,016	0,004	0,004

Джерело: [1]

Однією з основних причин низької реалізованості інноваційного продуктів є відсутність кадрів і команд, здатних ефективно генерувати, планувати і результативно втілювати інноваційні проекти та інноваційну діяльність. Тому, провідним фактором створення інноваційних видів продукції є праця зайнятих в інноваційних процесах фахівців. Одним із можливих механізмів залучення до інноваційної праці є активна робота місцевих центрів зайнятості з ВПО. За

інформацією Державної служби статистики України 5514 особам було надано послуги служби зайнятості, з них 83,4 % мали статус безробітного, 38 % статус працевлаштованого, а 5,9 % осіб пройдено професійне навчання. Вважаємо, що маючи таку значну кількість безробітних серед ВПО, основним завданням роботи служб зайнятості у перспективі повинне бути спрямування на пошук талановитих людей серед ВПО, які здані до вироблення інноваційних ідей. Таким людям необхідно надавати можливість безкоштовного навчання та перенавчання за кордоном, сприяти пошуку коштів для започаткування малого інноваційного підприємства, робота на якому повинна будуватися на принципах надання можливостей для подальшого поглиблення знань, інноваційного розвитку особистості, навичок співробітників та залучення талановитої безробітної молоді до співпраці.

У більшості випадків у ВПО з'являється відчай у процесі пошуку роботи та адаптації на новому робочому місці, адже основна частина ВПО – це особи, що мають вищу освіту та роки кар'єрного досвіду. За даними Державної служби зайнятості 51,5 % ВПО – це керівники, професіонали, службовці, 36,7 % – мають робітничі професії; 11,8 % – мають найпростіші професії.

Висновки. Проведене дослідження надає можливість стверджувати що, до основних причин незадовільного функціонування ринку праці Луганської області слід віднести: занепад промисловості та втрата бюджетоутворюючих підприємств, як основного джерела зайнятості та доходів населення; зниження розвитку малого підприємництва, що спричинило дефіцит нових робочих місць; внутрішню міграцію населення (поява ВПО), в наслідок чого виникла проблема працевлаштування мігрантів; відтік робочої сили за межі України, що створило дефіцит на ринку праці вузько-спеціалізованих фахівців здатних генерувати інноваційні ідеї.

1. Державна служба статистики України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141706.html.

3. Зайнятість населення Донецької та Луганської областей: проблеми та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/naselennya-9d2fa.pdf>

E-mail: rubezhiik@gmail.com

E-mail: irina.gnatenko2015@yandex.ru